

INLEIDING

Eind 2019 werd een nieuw coronavirus, door de Wereldgezondheidsorganisatie (WGO) als COVID-19 benoemd, geïdentificeerd als verwekker van een cluster van pneumoniegevallen in Wuhan, een stad in de provincie Hubei in China. De eerste besmettingen waren gelinkt aan een vis- en dierenmarkt in Wuhan, doch ondertussen is duidelijk geworden dat het virus ook van mens tot mens wordt overgedragen. Op 23 januari 2020 wordt Wuhan door de Chinese overheid in lockdown geplaatst. De meerderheid van de infecties werd gerapporteerd in Hubei, maar al snel worden er ook op andere plaatsen in China verschillende besmettingen vastgesteld. Ook buiten China werden al snel gevallen gediagnosticeerd, eerst bij reizigers vanuit Wuhan, vooral in nabijgelegen landen in Azië, maar ook in Australië, Europa, en Noord-Amerika.

Op Valentijnsdag 2020 zijn er wereldwijd 64.544 bevestigde patiënten, waarvan 64.021 patiënten in China. Er zijn 35 patiënten in de Europese Unie, 9 in het Verenigd Koninkrijk, 479 in de andere continenten. Wereldwijd werden er toen 1.383 overlijdens aan COVID-19 toegeschreven. In België is er dan één geconfirmeerd staal op 157 onderzochte stalen. De eerste Italiaanse patiënt kreeg de diagnose COVID-19 pas op 21 februari te horen in het stadje Codogno in de regio Lombardije. Het stadje ging op die dag ook in complete lockdown. Al snel werden ook andere dorpen en gemeenten van de buitenwereld afgesloten en begin maart ging heel Italië in lockdown. De berichten en beelden uit Italië over de gezondheidsdiensten die daar worden overweldigd, maken indruk op zowel professionelen als burgers.

In ons land volgen sinds januari diverse instanties de gezondheidssituatie op. Op dinsdag 10 maart 2020 maakt COVID-19 het eerste dodelijke slachtoffer in ons land. Voor het eerst is er sprake van een afstandsregel. Op donderdag 12 maart 2020 vallen er nog twee dodelijke slachtoffers en de Nationale Veiligheidsraad kondigt dezelfde dag de federale fase van crisisbeheersing aan. De lessen worden opgeschort, horecazaken worden onherroepelijk gesloten en winkels mogen enkel op wekdagen de deuren openen. Op woensdag 18 maart 2020 gaat ons land vanaf 12 uur 's middags in lockdown. Op 20 maart om 15 uur worden de grenzen van ons land gedeeltelijk gesloten.

Op 18 april worden de eerste versoepelingen doorgevoerd: de tuincentra en doe-het-zelfzaken mogen de deuren weer openen, zij het net als de supermarkten met respect voor de toepassing van bepaalde regels. Op 24 april kondigt de GEES-werkgroep, die de exitstrategie moet voorbereiden, onder voorbehoud aan dat vanaf 4 mei de maatregelen in verschillende fasen zullen worden afgebouwd, weliswaar naargelang de omstandigheden het zullen toelaten. Fase 1.a van de exitstrategie gaat in op 4 mei, fase 1.b op 11 mei, fase 2 op 18 mei, fase 3 op 8 juni, en op 1 juli fase 4.

Tijdens de Nationale Veiligheidsraad van 23 juli wordt beslist om niet over te gaan naar fase 5 van de exitstrategie en worden een aantal maatregelen opnieuw aangescherpt. In de provincie Antwerpen worden op 28 juli voor 4 weken bijkomende maatregelen afgekondigd. In de meest getroffen zone rond de stad Antwerpen worden nog bijkomende maatregelen genomen. Op 29 juli wordt de exitstrategie herzien, gezien het aantal nieuwe besmettingen stijgt. Er worden nationaal strengere maatregelen afgekondigd.

Op 1 september kunnen alle leerlingen terug naar school. Dit op basis van code geel, die bepaald is door gemeenschappen. Code geel zegt dat het virus zich nog verspreidt, maar dat het onder controle is. De herstart van het schooljaar gebeurt in een voltijdse vijfde week. Voor leerkrachten en leerlingen ouder dan 12 jaar blijft een mondkapverplichting gelden. Buitenschoolse activiteiten in het secundair onderwijs gaan niet door.

Begin oktober wordt het duidelijk dat we met een nieuwe golf van infecties worden geconfronteerd. Brussel kondigt op 8 oktober strengere maatregelen af en de nieuwe federale regering volgt op 9 oktober. Op 19 oktober wordt er verder verstrengd. Cafés en restaurants moeten voor minstens vier weken de deuren sluiten. Daarnaast geldt er een nachtklok, van middernacht tot 5 uur 's ochtends. Vanaf 20 uur geldt eveneens een verbod op het verkopen van alcohol. Afhalen van maaltijden blijft mogelijk tot 22 uur. Sociale contacten worden verder beperkt: elk individu mag voortaan maximaal één 'knuffelcontact' hebben. Eén gezin mag vier dezelfde bezoekers ontvangen per twee weken. Telewerken is opnieuw de regel.

De COVID-19-crisis is in de eerste plaats een gezondheidscrisis en vormt een uitdaging zonder voorgaande voor onze gezondheidszorg. Maar tot op heden kon voorkomen worden dat onze gezondheidszorg werd overbelast. De intensive care unit-capaciteit, in ons land traditioneel hoger dan in de meeste EU-landen, werd tijdig vergroot om COVID-19-patienten op te vangen. De druk op het medisch personeel is echter groot, ook in de zorgsector. Naast de 15.000 dodelijke slachtoffers die ons land op dit moment telt, wordt ook gevreesd voor de gevolgen op middellange termijn, zowel voor diegenen die getroffen werden door het virus, maar ook voor wie, al of niet gedwongen, zorgen uitstelde. Ook wordt er gevreesd voor de psychosociale gevolgen, in het bijzonder voor het verzorgend personeel en voor de jongeren die in deze bijzondere omstandigheden moeten opgroeien.

Naast een gezondheidscrisis is de COVID-19-crisis echter ook een economische crisis. Toen het virus in maart ook de EU trof, werd er nog even van uitgegaan dat een tijdelijke inzinking kon worden opgevangen en dat later in 2020 en zeker in 2021 weer met de hoogconjunctuur kon worden aangeknoopt. Die illusie heeft iedereen ondertussen laten varen. Ook in de meest optimistische scenario's heeft de pandemie ons naar een onmiskenbare recessie geleid, die ook de komende jaren zal doorwerken.

De door de COVID-19-pandemie veroorzaakte economische en sociale crisis werd vanaf het begin tegengegaan met ondersteunende maatregelen. Daarbij was het de bedoeling om zowel de bedrijven als de werknemers in de getroffen economische sectoren te beschermen en er werden gerichte maatregelen genomen voor specifieke kwetsbare groepen. Ook de sociale zekerheid heeft dit jaar voor vele mensen zekerheid geboden. Samen met de bijzondere socialebeschermingsmaatregelen die in het kader van deze crisis werden genomen, heeft ons socialezekerheidssysteem zijn rol als economische stabilisator vervuld.

Dit bijzondere COVID-19-nummer van het Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid geeft een verslag van de rol die ons systeem van sociale bescherming tijdens de eerste maanden van deze crisis – de periode van de “eerste golf” – heeft vervuld en

nog steeds vervult, want op het moment van dit schrijven brengen we moeizaam de gevolgen van een tweede golf onder controle.

De meeste auteurs van dit nummer maken deel uit van de “Werkgroep Sociale Impact COVID-19-crisis” die werd opgericht om de gevolgen van deze crisis nauwgezet op te volgen. Dankzij de goede samenwerking tussen de FOD Sociale Zekerheid, de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg (FOD WASO), de POD Maatschappelijke Integratie (PODMI), het Belgische statistiekbureau STATBEL, de FOD Economie, de Openbare Instellingen van de Sociale Zekerheid (OISZ), het Federaal Planbureau, en de Nationale Bank van België publiceerde deze werkgroep sinds 7 april 2020 vrijwel wekelijks een analysesnota “Monitoring van de gevolgen van COVID-19 op de werkgelegenheid en de sociale bescherming in België” en doet hij dit nog steeds. Dit bijzondere COVID-19-nummer van het Belgisch Tijdschrift gaf de verschillende leden van de groep de mogelijkheid om één en ander uitgebreider te analyseren en toe te lichten.

In een eerste bijdrage tracht ik zelf het voor velen nogal onoverzichtelijke kluwen rond de federale besluitvorming tijdens de COVID-19-crisis te ontwarren. Daarbij leg ik de klemtoon op de monitoring en de besluitvorming over de sociale impact van de crisis. In de volgende twee bijdragen presenteren de collega's van de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg (FOD WASO) de macro-economische impact en de impact op de arbeidsmarkt tijdens de eerste golf van de pandemie. Collega's van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA) beschrijven de impact op de werkloosheid. Marina Geeraert en Veerle De Maesschalk van het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ) geven een overzicht van de maatregelen die werden genomen in het sociaal statuut van de zelfstandigen ter ondersteuning van zelfstandigen tijdens de crisis, in het bijzonder de tijdelijke uitbreiding van het overbruggingsrecht.

Yannick Thuy, Guy Van Camp en Dieter Vandelannoote van het Federaal Planbureau presenteren de resultaten van hun simulatie van het loonverlies bij tijdelijke werkloosheid in geval van overmacht en in het geval van het overbruggingsrecht. Academische experts van de onderzoeksgroep onderwijs en arbeidsmarkt van het Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA) presenteren, in het kader van het door de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) gesponsorde Dynam-project, de resultaten van hun analyse van de incidentie en de evolutie van de tijdelijke werkloosheid tijdens het tweede kwartaal 2020 en hun inschatting over de potentiële heropleving van sectoren die nu zijn getroffen door de COVID-19-crisis. Onze collega's van de POD Maatschappelijke Integratie en de FOD Sociale Zekerheid tekenen de weerslag uit van de COVID-19-crisis op de armoede en in het bijzonder de impact op de kwetsbare groepen. Tot slot, beschrijven Frederic De Wispelaere en Dirk Gillis van het HIVA de impact van de COVID-19 pandemie op de evolutie en de strijd tegen zwartwerk in België. Hierna volgt een algemeen besluit.

In de traditionele rubriek ‘Ontwikkelingen van het sociaal Europa’ geven experts van het Onderzoekscentrum Sociaal Europa (OSE) een chronologisch overzicht van de respons van de Europese Unie op de COVID-19-pandemie.

Koen Vleminckx
FOD Sociale Zekerheid